

SERTÉSLEGELTETÉS Szabó Péter

Javasoljuk a tenyészsertések legeltetését, hivatkozással hazánk gazdag és eredményes sertéslegeltetési múltjára, történelmi tényekre, megfigyeléseinkre és a legújabbkori külföldi megoldásokra való utalásokkal.

Árpád-kori állatbőség

A Kárpát-medence azért is kedvezett a gazdag állatállománnyal rendelkező honfoglaló őseinknek, mert a gyéren lakott területen lévő hatalmas legelőkre hajthatták állataikat (HERMAN 1909, DORNER 1923). Bizonyítékul szolgáljon, hogy több száz, olykor több ezer állalót és több juhászt, lovaszt vagy kanászt ajándékoztak az egyháznak, vagy legjobb híveiknek az Árpád házi királyok és főurak.

Sertéslegelők

A honfoglalástól a XVIII. század végéig a szarvasmarhához és a juhhoz hasonlóan a sertés fő tartózkodási helye a legelő volt. Mindenevő volta miatt azonban a sertés-kondák szívesen járták az erdőket, ahol gombán, tölgy- és bükkmakkon szépen fejlődtek, sőt meg is híztak. Ehhez hasonlóan történik napjainkban is az Iberico sertésfajta tartása és hizlalása Dél-nyugat Spanyolország gesztenye, bükk és paratölgy erdeiben.

A sertések kedvelték az üde gyepet, ahol nyáron hűsöltek és sok kagylót, csigát, gilisztát összeszedtek, kielégítve omnívora jellegükből eredő fehérjel igényüket (BALÁS 1876, RÁZSÓ 1906, HERMAN 1909, DORNER 1921, DREZDNER 1927). A vizenyős gyepnek sertésekkel való legeltetése a középkortól a XX. század közepéig gyakori jelenség volt, miközben már herében gazdag fűkeverékekkel legelőt is telepítettek a sertések számára (KÁROLY 1899, RÁZSÓ 1908, DORNER 1921, BÍRÓ 1928, CSUKÁS 1952). A különböző tartók legeltetésél is jónak tartották, de fölhívták a figyelmet a föld (ráragadt sár) káros voltára (HARASZTI 1977, HEROLD 1977, KOVÁCS F. 1990). Az ún. rideg, extenzíven tartott sertésnek a legelőn volt a helye, pl. a mangalica hizók südőztetési- vagy a cornwall kocák legeltetési tartása. Ma már ismeretlen a sertéstartásban a rideg kifejezés.

Legeltetéses sertéstartás

Az irodalom alapján a szakemberek zöme egyetért a legeltetés szükségességével és hasznos voltával. KÁROLY (1899) szerint a legelés a legjobb és legolcsóbb takarmány, a legelön-tartózkodás a legelőnyösebb az állatnak. „A legelön fejnőtt állatok felismerhetők hibátlan lábaikról, fúrge, könnyű, biztos járásukról, látásuk tiszta, hallásuk éles, edzették, betegségre nem hajlamosak” (BÍRÓ 1928). DORNER (1921, 1923) a legelön tartás előnyei közt említi: „az állat edzetté válik az időjárásai és betegségekkel szemben, szerveinek működése megelégnélkül, a fiatal jobban fejlődik, az idős jobban termel, élénkül az ivari életük, biztosabb a fogamzás, könnyebb ez ellés, ritka a meddőség és az elvelélés”. Olyan szoros az állat és a gyep közötti kapcsolat, hogy a legjobb gyepet is csak az állat teheti legelővé, állat nélkül leromlik a legelő, de edzett, egészséges, szép testű jószág csak legelőn nevelhető (BÍRÓ 1928, SURÁNYI-VILLAX 1930, CSUKÁS 1952). A tenyészsertésekre kedvező hatású a legeltetés és az könnyen beilleszthető a sertéstartásba (KOVÁCS J. 1998). Legelőn, a szabadban való mozgás, a napfény jó hatású a fiatal állatok mellkasi, zsigeri szerveinek fejlődésére, a csontrendszer, izmok, ivarszervek működésére; a tenyésztésre szánt növendékek felnevelésének követelménye a legelőn való tartás (SCHMIDT 1993).

Takarmányozás

Ezúttal nincs lehetőség a mindenevő sertés takarmányozásának kifejtésére, de néhány szempontot figyelembe ajánlunk. Egy kísérletsorozatban a vemhős kocák átlag 5 kg/nap zöldet kaplak miközben 0,5 kg-mal csökkenthették a takarmányadágjukat a tenyésztési eredmények romlása nélkül. A hízósertéseknek biztosított 2 kg/nap zöld-takarmány-kiegészítés hatására tömeggyarapodásuk és a vágottárú mennyisége 8 %-kal lett kedvezőbb, miközben 4,5 %-kal csökkent a költség (HEROLD-SZABÓ 1994). A sertés emésztésében a nyersrost hiánya lassítja a béipasszázst, elősegíti a fekély létrejöttét (KAKUK-SCHMIDT 1988). A tenyész kocák emésztése javul, ha a napi takarmányukban 15-20 %-nyi rostos szálastakarmány (legelőfü vagy kukorica szilázs) is van. A kizárólag abrakot fogyasztó sertések emésztését és takarmány-értékesülését pedig elsősorban a takarmány szemcsemérete határozza meg. Az optimálisnak ítélt szemcseméret elsősorban az életkortól függ, amely választott malacok esetében 0,8 mm, a fiatal hízósertések esetén 1 mm, és a hizlalás befejező szakában 1,2-1,4 mm (SZABÓ 1994). Közismert, hogy a jó legelő szárazanyagának tápanyagtartalma azo-

nos a gabonáéval, de négyszer annyi fehérjét tartalmaz, ami lényeges a sertésnek (CSUKÁS 1952). Különösen, ha figyelembe vesszük, hogy sertéseinket relatív 20 % fehérje-hiányos takarmányon tartjuk a nyugat-európai szinthez képest. A legelés serkenti a sertés anyagcseréjét, hatékonyabb az emésztőnedv-elválasztás, az emésztés, felszívódás, javul a bélmozgás és az ürítés (SZABÓ 1996).

A legelés élettani hatása

A zárt iszlálóban való sertéstartás azon túl, hogy költségesebb, csökkentí a sertés reprodukciós képességét, növeli a stresszérzékenységet. Következésképpen a lenyészsertések nagyobb selejtezési aránya mellett romlik a vágósertések húsminősége is. Ezért Angliában, de Dániában is egyre inkább visszatérnek a tenyészkocák legeltetési tartásához. A kocák a legelőn fiatalok, szaporáságuk azonos a kontrolléval, de sokkal egészségesebbek és olcsóbb a termelésük; az állagos gyarapodás a legelőn 20 %-kal jobb, az élhullás 42 %-kal kevesebb és 24-28. napra leválasztják a malacokat (SZABÓ 1992a). A legelőntartás eredményeként növekszik az élettartam, nagyobb az összeteljesítmény és jobbak a tenyésztési eredmények (SZABÓ 1992). A sertés minőségi terméke - ami egyre keresettebb - csak természetes környezetben-tartással és takarmányozással biztosítható (SZABÓ 1993). Figyelembe kell vennünk, hogy a sertés genetikailag lehetséges szaporodása csak 46-48 %-ban valósul meg (BECZE 1981), amit a legelőntartás javít.

Ha figyelembe vesszük a legelőkön található számtalan gyógynövényt, amelyek vitaminban és ásványi anyagokban is gazdagabbak a többi növénynél (NAGY-VINCZEFFY 1996, VINCZEFFY 1992), érthetővé válik a legeltetési sertéstartás biztonsága.

Meggyőződésünk, hogy a jövőben - a környezetet is kímélő - legelőn tartás egyre jobban terjed, mert az biztosítja legjobban a minőségi áru termelését, a sertések hosszabb és egészségesebb életét, a gazdaságosabb állattartást. Ezért számolunk már a közeljövőben mind a zöldségetelésének növekedésével, mind pedig a lenyészsertések legelőn tartásával.

Irodalom

- BALÁS Á.: 1976: Rétnővelés és legelőkezelés alapvonalai. Tettey Nyomda, Budapest.; 1-128.
- BECZE J.: 1981. A nőivarú állatok szaporodásbiológiája. Mezőgazdasági Kiadó; 1-393.

- BÍRÓ J.: 1928. A legelőgazda könyve. Pallas. Budapest; 1-349.
- CSUKÁS Z. 1952. Takarmányozástan. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest; 1-348.
- DORNER B.: 1921. Sertésfenyészítés. Pátria Rt. Budapest; 170.
- DREZDNER J.: 1927. Az újkori zöldmező gazdálkodás. Kertész Nyomda, Budapest. 1-184.
- HARASZTI E.: 1977. Az állat és a legelő. Mezőgazdasági Kiadó; 1-275.
- HERMAN O.: 1909. A magyarok nagy ősi foglalkozása. Hornyánszky Kiadó. Budapest; 1-409.
- HEROLD I.: 1977. Takarmányozás. Mezőgazdasági Kiadó; 1-546.
- HEROLD I.-SZABÓ P.: 1994. Újabb sertés takarmányozási kutatásaink gyakorlatnak ajánlható eredményel. DATE ÁN.I. NST. 1. kötet. Debrecen, 193-202.
- KAKUK T.-SCHMIDT J.: 1988. Takarmányozástan. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest; 1-640.
- KÁROLY R. 1899. Rét- és legelőmivelés. Franklin, Budapest; 1-192.
- KOVÁCS F. 1990. Állathigiénia. Mezőgazdasági Kiadó; 1-601.
- KOVÁCS J. 1996. A sertések legeltetése. Gyepgazdálkodási Szakülés az MTA-n. DATE Debrecen, DGYN. 13; 111.
- NAGY G.-VINCZEFFY I.: 1996. Gyógynövények szerepe az állatgyógyászatban. DATE, Debrecen. TÁ.5; 73-90.
- RÁZSÓ I.: 1906. Rét- és legelőmivelés kézikönyve. Nitsmann Nyomda, Győr. 1-190.
- SCHMIDT J.: 1993. Takarmányozástan. Mezőgazda Kiadó. Budapest; 1-358.p.
- SURÁNYI J.-VILLAX Ö.: 1930. Rétek és legelő termőképességének fokozása. Pallas, Budapest. 1-51.
- SZABÓ P.: 1992. A sertések legeltetése. DATE Debrecen, TÁ.2.; 309-316.
- SZABÓ P.: 1992a Sertés tartás legelőn. Legeltetéses Állattartás. DATE. Debrecen. DGYN 10; 209-214.
- SZABÓ P.: 1993. Előnyök a sertés legeltetésében. DATE, Debrecen. TÁ.3. 185-190.
- SZABÓ P.: 1994. A takarmány-előkészítés hatása a sertés termelésére és egészségi állapotára. DATE ÁN.I. NST.2. kötet, Debrecen, 122-146.
- SZABÓ P.: 1996. A sertéslegeltetés előnyei. Gyepgazdálkodási Szakülés MTA-n. DATE Debrecen, DGYN 13, 113-114.
- VINCZEFFY I.: 1992. Adatok gyepeink gyógynövényeiről. DATE Debrecen, TÁ.2.; 161-178.

Szerző: Dr. Szabó Péter egyetemi adjunktus
DATE, Állattenyésztés- és Takarmányozástani Tanszék
4015. Debrecen, Pf.: 36.